

مابعد قوم پرستی آئیں سرائیکی قومیت

محمد اسلم رسولپوری (رسول پور)

خلاصہ:

سرائیکی قومیت ایشی تریخ دے لمبے پندھ وچ قدیم وادی سندھ، جیندا مرکز سرائیکی وسیب ہے، ایشا نوکلہ نسلی اتے قومیتی ارتقا حاصل کیتے اتے ایندا کڈاپیں وی پنجابی نسل تے قومیت نال رل کنیں ارتقا نئیں تھیا۔ آج دے مابعد جدیدیت دے دور وچ جیرھلے چھوٹیں قومیں کون وڈیں قومیں نال ہک قسم دی برابری دی حیثیت ملدی پئی ہے تاں سرائیکی قومیت وی ایشی نئیں شکل گھندی پئی ہے، جیندے وچ اوندی زبان اتے ثقافت وی شامل ہے۔ ایندے نال نال اوندے سیاسی حقوق وی ایشی جاہ بڈے پئیں۔ اے سبھ گجھ یونیٹری آئیڈینٹیٹی (unitary identity) دی بجائے ہک ہائی برڈ آئیڈینٹیٹی (hybrid identity) دی شکل وچ سامہئے آندا ہے۔

انسان جیرھلے افریقا وچ ایشی موجودہ شکل بٹا گدھی تاں اُون ایشی پیلھے اتے ڈوجھے سفر وچ وادی سندھ دا وی رُخ کیتا۔ ایندے باد وادی سندھ وچ آسٹرو ایشیائک قبائل آئے۔ (میچو اصلاحی، ص 4)۔ وادی سندھ (سرائیکی وسیب) وچ ہزاراں سالوں میں انسانی نسل دے

¹ www.wikipedia.org

مابعد قوم پرستی آئیں سرائیکی سُنجان

اجتماع ہک اپنی ننویں شکل بٹائی جینکوں بعض مُحقق ابتدائی/اصل دراوڑی نسل دا نان ڈیندن۔ ایہہ اصل دراوڑی نسل ساؤتھ انڈیا وچ رہوٹ والیں دراوڑیں کنوں وکھرے ہن جیرھے بحر روم دے رستے باد وچ این وادی وچ آئے۔ مُنڈھلے/اصل دراوڑ انجو انج خونی رشتیں دی بٹیا دے ہک اینجھی ننویں نسل بی جیندا جم پل ایتھائیں تھیا۔ (وادی سندھ دا اصل مرکز موئن جو دڑو دی بجائے پڑیہ یا جیرھا موئن جو دڑو وانگوں پرائے سرائیکی وسیب دا حصہ ہا) مُنڈھلی/اصل دراوڑ نسل بارے روسی مُحقق گنگوفسکی لکھدے "ڈو ہزار قبل مسیح دے وچالے برصغیر پاک و ہند دے اُہے (ناردن) علاقیں وچ پیچیدہ نسلی عمل دے نتیجے وچ ڈو قدیم ترین نسلی مجموعے وجود گدھے۔ پچادھ وچ اصل دراوڑی اتے پوادھ وچ اصل مُنڈا" (میچو گنگوفسکی، ص 46)

انہیں دراوڑیں دے عروج دے ویلھے دی ڈتی ہوئی وادی سندھ دی تہذیب، جیندی بٹیا دے مُنڈا قبائل رکھی ہئی، اوندے وچ آریا قبائل وی آن داخل تھئے۔ (میچو اصلاحی، ص 8) انہیں دراوڑیں اتے باقی نسلیں آریائیں دی مزاحمت کیتی اتے آریائیں دا ہک وڈا حصہ گ۔ گ۔ جینا وادی پُر وچ گیا۔ ایتے بارے گنگوفسکی لکھدے "حیرا اتے جڈان وادی سندھ دے مقامی لوکیں آریائیں دی مزاحمت کیتی تاں آریائیں دا ہک وڈا حصہ ڈیرہ جات اتے پچادھی پنجاب کنوں دریا دے نشیبی علاقیں وچ نشیں بلکہ لَمے اتے لَمے پوادھی پاسوں گنگا

جمنہ دے دوآبے دی پاسوں ونجڑ تے مجبور تھی گیا۔ (میچو گنگوفسکی، ص 54)

وادی سندھ وچ جیرھے باقی نیگرائیڈ، دراوڑ اتے مُنڈا قبائل بچ گئے اُنہیں آریائیں نال میل ملاپ ودھا گدھا۔ ایندے نتیجے وچ وادی سندھ وچ ہک ہی نسل جنم گدھا جیرھی بٹیادی طور اُتے پروٹو سرائیکی ہئی۔ این حقیقت کون گنگوفسکی کجھ این بیان کر بندے: "ازمنہ وسطی دے شروع وچ لمے پچادھی پنجاب دے علاقے دی آبادی دا نسلیاتی لحاظ نال ایشی ہمسائے سندھ نال ودھیک گانڈھا ہئی۔ ایندی بٹیادی وجہ سندھ اتے پنجاب دے این علاقے دی آبادی وچالے تولیدی رشتے ہئیں۔ اِنہیں ڈوہیں دے جد امجد سانجھے ہئیں یعنی ہند آریائی قوماں اتے قبائل جیرھے جو قدیم ملک سندھو ساد ڈیرا وچ آباد ہئیں۔ اِنہاں نسل سازی دا عمل ڈاہویں اتے تیرہویں صدی دے واقعات تکھا کر ڈتا۔ ایندا نتیجہ ہئی جو مُلتان وچ قراطی ریاست دی بٹیاد ہئی، باد وچ اونکوں اُنہیں ریاستیں وچ ضم کر ڈتا گیا جنہیں دا گنڈھپ لہور یا دلی نال ہئی۔ این تراویں ہک وڈی مُدت تائیں لمے پچادھی پنجاب اتے سندھ آہت کنیں کٹیج گئے۔ ایندے نال ہی پنجاب دے پڑوسی علاقیں وچ تھیون والے نسلیاتی ودھارے دا وی ایندے اُتے اثر تھیا۔ ڈاہویں صدی دے چھیکر اتے اٹھارویں صدی دے وچالے تُرکیں، افغانیاں اتے ایرانی تاجکیں دے ساندھو راند دھاڑیں دے وی وڈے دور تائیں اثرات ہئے۔ (ساگی،

ص 111) ایندے اگوں او لکھدے " پندھرویں صدی دے چھیکڑ
 وچ جڈاں بلوچ پنجاب دے بچادھی علاقیں وچ آتے تاں انہیں
 پنجابیں (اصل وچ ایہہ سرائیکی وسیب دی گالھ ہے۔ گنگوہسکی
 پاکستان دی غلط مردم شماری اتے صوبائی ونڈ دی وجہ توں پنجابیں
 اتے سرائیکیں کوں گڈمڈ کر ڈیندے) دی نسلی وٹت وچ اپنا حصہ
 گھنٹ شروع کیتا۔ بلوچی سرداریں مظفر گڑھ اتے ڈیرا غازی خان دے
 لمے علاقیں اتے قبضہ کر گدھا اتے او اہٹیں عزیز رشتے داریں نال
 اتھائیں وس گئے۔ (ساگی، ص 113)

ایں کنوں اگوتے او مزید لکھدے جو " ڈاہویں صدی دے شروع
 وچ برصغیر دے جیرھے اُہے علاقیں کوں عریں فتح کیتا ہی، او
 ہک آزاد جاگیردارانہ ریاست بن گئے جیندا دارالخلافہ ملتان پٹیا۔
 ڈاہویں صدی دے وچالے ملتان دے امیر اتے سندھ دے عرب
 حکمران دی عملداری دی سرحد اُتلے سندھ (صوبہ) دے موجودہ
 شہر روڑی تائیں ہی۔" (ساگی، ص 121)

اُتلے لمے لمے اقتباسات ڈیوٹ دی معذرت پر میں آکھن اے
 چہنداں جو سرائیکی وسیب وچ جیرھا نسلی ودھارا اتے وٹت تھئی
 ہے او اُپر پنجاب دی بجائے سندھ نال ودھ جڑیا ہوٹیا ہے اتے کجھ
 مدت کیتے سرائیکی وسیب کوں لہور اتے دلی نال جوڑ ڈیوٹ دی
 وجہ کنوں بعض محققین کوں ایہہ غلط فہمی تھئی ہے جو سرائیکی
 اتے پنجابی ہکا نسل ہے۔ اُتلے اقتباسات وچ اے گالھ نشاہر ہے جو

مابعد قوم پرستی آتیں سرائیکی سُنجان

ڈاہریں صدی عیسوی وچ سرائیکی وسیب ہک آزاد جاگیردارانہ ریاست ہئی، جیندا دارالخلافہ ملتان ہئی آتے ایندیاں حدود روڑی تائیں ہن۔ ایتھوں اے حقیقت شیشے دی کار صاف ہے جو سرائیکی ہک اچ نسل ہے اتے ایندا پنجابی نال کوئی ودھ گنڈھپ کائینی۔ وقت دے نال نال انسانی نسلیاتی رشتیں وچ وی تبدیلی آویندی ہے جینکوں گنگوفسکی کجھ ایں نُشاہر کریندے: " معاشرتی تشکیل وچ تبدیلی نال کلہا وسیب دی معاشی بٹیا دے بالائی ڈھانچے (ریاست، قانونی ادارے، مذہبی اتے فلسفیانہ خیالات وغیرہ) وچ تبدیلی نئیں آندی بلکہ اے اُون انسانی نسلیاتی فرقے دی نوعیت (ساخت) وچ وی تفریق گہن آندی ہے جئیں ہک مخصوص معاشرتی تشکیل دے تریخی ارتقا دے دوران شکل گدھی ہوندی ہے۔"

(گنگوفسکی، صفحہ 20)

وکی پیڈیا¹ جتھاں پاکستان دے ایتھنک گروپس (ethnic groups) دی گالھ کریندے، اُتھاں او سرائیکی کون ہک اچ ایتھنک گروپ دی حیثیت ڈیندے پر اگوں پاکستان دے وڈے ایتھنک گروپس دی تفصیل وچ سرائیکی کون پنجابی نال رلا ڈیندے۔ ایہ او غلطی ہے پاکستان دی غنظ مردم شماری اتے صوبیں دی ونڈ دی وجہ کون گنگوفسکی کون وی تھنی ہے۔ ایہ ایتھنک گروپس باد وچ پیچیدہ

---

¹ وکی پیڈیا ہک انسائیکلو پیڈک ویب سائٹ ہے جیندے وچ سکارز اتیں عام شہری آپٹی ریسرچ کون آپ لوڈ کر سگدین (اداراتی نوٹ)۔

معاشرتی آتے معاشی حالات وچ ہولے ہولے قومیتیں وچ وٹیج ویندن۔
 سندھ دے نسلیاتی گروپ دے انج قومیت وچ وٹیجنا دا ذکر
 کریندے ہونیں گنگوفسکی لکھدے جو " اٹھویں صدی دے چھیکڑ
 وچ سندھ وچ نسلیاتی عوامل دا اے نتیجہ نکھتا جو ایندی آبادی
 جاگیردارانی قومیت وچ وٹیج گئی۔" این گالھ کون ہک ہنی جاہ آتے
 او این بیان کریندے: " صاحب اقتدار جاگیردارنہ سندھی ریاست
 دے قیام، جیندے رابطے برصغیر دے ڈوجھے علاقیں نال کمزور
 بشیں، ایندے ہک واحد جاگیردارنہ قومیت دی صورتے وچ پکا کرٹ
 دے عمل کون تکھا کیتا۔" (ساگی، ص 122)

سرانیکسی وسیب تقریباً اٹھویں صدی دے تریجھے ڈھاکے
 (729 عیسوی) وچ سندھ کنوں جُدا تھیا۔ (عبدالحق، ص 102)
 جیندی وجہ کنوں سندھی انج قومیت بٹن لگی آتے سرانیکسی قومیت
 اپنی نویکلی جاگیردارنہ ریاست دی شکل گدھی۔ ایہہ جگیزادانہ
 سماج مُسلمان حکمرانیں کنوں گھن کرابیں انگریز حکومت تائیں
 کہیں نہ کہیں شکل وچ موجود رہیا پر ول ول لہور اتے دلی نال
 جڑن دی وجہ کنوں سرانیکسی قومیت بہوں نشاہر شکل وچ سامہٹے نہ
 آسگی۔ دانستہ طور آتے سرانیکسی قومیت کون مسخ کیتا ویندا رہیا،
 جتھوں بعض تریخی غلط فہمیاں پیدا تھیاں جیرھیاں ہالی تائیں موجود
 ہن۔

مابعد قوم پرستی آتین سرائیکی سُنجھاڻ

پاکستان دے وجود وچ آوڻ نال اِتھان چھوڻیاں قومیتاں، جنہیں
پاکستان دے قیام وچ حصہ گدھا، اُنہان وچ اِپڻے وجود دا احساس
ودھیا۔ ایوب خان دے دور وچ پاکستان وچ صنعتی نظام دا مُنڈھ
بدھیجا تاں ایندے نال بعض قومیتاں بشمول سرائیکی قومیت اِپڻی
نویں شناخت دا شعور حاصل کیتا۔ بعض سرائیکی لکھاریں ایندی
شناخت سرمایہ دارنہ قومیت دے روپ وچ گھوڙن دی کوشش کیتی
جیڑھی عام طور اُتے ہن تائیں تھیندی آندی ہے۔ اے کوشش کالونٹیل
دور دے یونیٹری/وحدانی تصور اُتے مبنی ہے۔ حقیقت وچ ڈوجھی
جنگ عظیم (1939-1945) وچ ماڈرن اِزم/جدیدیت دا زور مغرب
وچ تڑپ چکیا ہئی اِتے پوسٹ ماڈرن اِزم دی فکر مقبول تھیوڻ لڳ
گئی ہئی جیندے نال بہون ساریں شعبن دا تصور تبدیل تھی گیا ہا۔
ہن کالونٹیل نیشنلزم (جیڑھا ماڈرن اِزم دی پیداوار ہئی اِتے جیندے وچ
اجارہ دارانہ سرمایہ داری نظام اِپڻی شکل بڻائی) دی شکل پوسٹ
کالونٹیل اِزم اُتے نیشنلزم دی شکل پوسٹ نیشنلزم وچ وئیج گئی۔
(اے رحجان افریقہ وچ این دور حاضر دے نیشنلزم دے طور سڻھ
دے ڈھاکے وچ نُشاہر تھی کنوں سامہڻے آیا)

پاکستان وچ وی ایندے غیر محسوس اِتے نامعلوم شکل وچ اثرات
ووڻ پئے گئے اُتے کجھ اردو شاعریں تے ادیبیں مابعد جدیدیت دے
حوالے نال لکھن شروع کر ڈتا۔ آج ساکوں سرائیکی قومیت وچ وی
مابعد جدیدیت دے حوالے نال مابعد قوم پرستی/پوسٹ نیشنلزم دے

اثرات نسبتاً واضح نظر دین۔ این گالھ کون سمجھو کیتے میں ذرا دیر
 کیتے پوسٹ نیشنلزم/ مابعد قوم پرستی ہارے گجھ آلوں چہندان۔
 ماڈرن ازم وچ عقلیت پسندی/ریشیالی کون مرکزی حیثیت حاصل
 ہئی اتے ہر چیز دا معیار اوندے مطابق طے تھیندا ہئی۔ مغربی تہذیب
 ایندی وڈی نمائندہ ہئی جیندی فکر کون ہر چھوٹی قومیت اتے مُسلط
 کیتا ویندا ہا۔ سرمایہ داری دے مزید ارتقا نال ٹیکنالوجی اتے میڈیا
 دیاں نویاں شکلاں سامہئے آیاں، جیندے نال اجارہ دارانہ سرمایہ
 داری دا زمانہ مک گیا اتے لیٹ کیپیٹلزم یا پیور کیپیٹلزم جنم گدھا۔
 ہن ملٹی نیشنل اتے کارپوریٹ کمپنیاں سامہئے آگئیں۔ دنیا بھر وچ
 انجوائنٹ ملکین اتے ایٹے قبضے دی بجائے دنیا کون ہک منڈی وچ
 تبدیل کرن دی کوشش کیتی گئی اتے گلوبلائزیشن دی بٹیاد ہئی
 جیکوں تقویت ڈیون کیتے ڈبلیو۔ٹی۔او اتے این۔جی۔او دے ودھارے
 اتے مدد نال زبردستی ایٹی مرضی دیاں حمایتی حکومتاں بٹاؤن دی
 کوشش کیتی گئی۔۔ این تراویں دنیا کالونیلزم دے دور تون نکل تے
 پوسٹ کالونیلزم دے دور وچ داخل تھئی جیندے نال کیپیٹلسٹ
 نیشنلزم دا تصور پوسٹ نیشنلزم وچ وٹیجھن لگ پیا۔ ماڈرن ازم اتے
 دلیل پسندی/ریزننگ دے حوالے نال جیرہی مختصر
 "محکومت" پیدا کیتی گئی ہئی۔ از پوسٹ نیشنلزم دے این دور وچ
 تڑت بھج دا شکار تھیون پئے گئی۔ انہیں نویں حالات وچ چھوٹی
 قومیتیں کون جیرھا نتوان شعور ملیا، اوندے وچ اوندے ایٹے وجود

دے احساس، زبان آتے کلچر دی شناخت دے نال نال این خاص "محکومیت" دے خاتمے دا شعور وی شامل ہئی۔ این سبھ کجھ دی وجہ توں قومیتیں وچ ایٹھے سیاسی حقوق آتے آزادی حاصل کرڻ دیاں تحریکان کون ودھارا ملیا، جیویں جو دنیا دے ہنہیں خطیں دے نال نال افریقا وچ کشیمیری نیشنلزم (عصر حاضر دی قوم پرستی) دی شکل وچ سامہٹے آیاں۔

ہن دنیا بھر وچ قومیتی شناخت نال جدید ٹیکنالوجی دی عالمی وسعت آتے اثرات تحت ہک اشتراک وی شامل ہئی جیندے ذریعے اثر کلچرل رشتے وجود وچ آوڻ لڳ پئے جنہیں دنیا وچ مختلف کلچرز آتے قومیتیں دے وجود دے احترام دی ہک مخصوص فضا پیدا کیتی۔ ایندے نال ہک نئیں قسم دی رواداری، برابری آتے انسانی حقوق دے احترام کون ودھارا ملیا۔ پوسٹ نیشنلزم دے این تصور چھوٹی قومیتیں، انہیں دے زبانیں آتے ثقافتیں کون ہک نئیں جواز نال جیون واسطے خود اعتمادی ڈتی آتے مغربی فکری بالادستی کون چیلنج کریندے ہوئیں ہر قومیت کون ایٹھے کلچر آتے روایات نال جیون دا انداز ڈتا۔

جیویں جو میں پہلھے آکھے جو پاکستان آتے سرائیکی وسیب وچ وی بولے بولے پوسٹ ماڈرن ازم دے اثرات تھئے آتے سرائیکی زبان آتے کلچر کون اہمیت ملڻ لڳی۔ سرائیکی شناخت کون پنجابی کنوں انج سمجھڻ دا ادراک آتے رویہ عام آدمی تائیں پھچیا، سرائیکی

کانفرسان تھیان، سرانیکسی سکرپٹ کون طے کرن کینے باقاعدگی نال انفرادی آتے اجتماعی کوششاں کیتیاں گیان۔ سرانیکسی شاعری دے نال نال سرانیکسی نثر لکھن دی مضبوط روایت قائم تھئی۔

ایندے نال کجھ پیچیدگی وی سامہٹے آئی۔ کجھ دانشور سرانیکسی زبان، ثقافت آتے قومیت کون ماضی ڈو گھن تے آریائی دور نال آتے کجھ دراوڑی عہد نال جوڑن چہندے ہن آتے بعض اسلامی اثرات دے تحت سرانیکسی زبان، ادب آتے ثقافت کون ڈیکھن چہندے ہن جیرھا جو حقیقی آتے عام طور تے پرجوش جذباتی خواہشات دا نتیجہ ہے۔ اینکوں جدید عالمی تبدیلی جیرھی پوسٹ ماڈرن ازم دی شکل وچ تھیندی پئی ہئی، نہ ڈٹھا گیا۔ ایندے نتیجے وچ سرانیکسی زبان، کلچر آتے روایات وچ تھیندی نشاں تبدیلی کون عام طور تے نظر انداز کیتا گیا۔ مثال طور تے آج سرانیکسی زبان دی او شکل نہیں جیرھی ماضی وچ پئی۔ اے ہک ننویں ڈکشن نال ہک ننویں زبان ہے، جیندے وچ پرائے آلات پیداوار آتے پیداواری رشتے مکٹ نال او سارے لوظ مک گھن جیرھے جو انہیں نال وابستہ ہن آتے ننویں نسل کون انہیں بارے کوئی سُنجان نہیں۔ ہن ہک ننویں سرانیکسی لُغت سامہٹے آچکی ہے جیندا تعلق ننویں ٹیکنالوجی آتے ننویں آلات پیداوار نال ہے۔ پیا تان پیا گھریلو ورتارے دیاں نویاں شئیں ننویں ناویں نال گھریں وچ رواج پا گھن، جیندی وجہ توں ان گت عربی، فارسی لوظیں دی بجائے انگریزی لوظ آتے نال زبان آتے چڑھ گھن۔

مابعد قوم پرستی آئیں سرانیکسی سنجاٹ

انگریزی دے انہیں لوظیں دا ورتارا ایلا عام تھی گئے جو ہک ان پڑھ بندہ وی اُنہیں لوظیں کون سرانیکسی زبان دے لوظ سمجھ کئے کئی واری ڈینہ وچ آئندے۔ ایں سبھ کجھ دا نتیجہ ہے جو سرانیکسی زبان ہک ہائیرڈ آئیڈنٹیٹی/مخلوط سنجاٹ دی شکل وچ سامہنے آندی ہی ہے۔

سرانیکسی ادب وی پچھلے پنجاہ سالیں وچ اپنی شکل تبدیل کر گدھی ہے۔ سرانیکسی شاعری دی اصناف وچ مثنوی، کافی آئے ڈوڑے دی بجائے غزل آئے آزاد نظم کون مقبولیت ملی ہے۔ ڈوڑے آئے کافی جدید شکل اختیار کر کنیں اپنی بجاوٹ دا تولا کیتے۔ بہر دیاں اصناف مثال کیتے ہائیکو سرانیکسی وچ سرانیکو دی شکل گھن کئے ہائیرڈ آئیڈنٹیٹی کون ودھائے۔

سرانیکسی شاعری وچ موضوعات وی وٹیج گئیں۔ اینویں سرانیکسی نثر، جے اوندی ماضی وچ کوئی شکل ہی، بلکل نواں روپ وٹا گدھے۔ اوندے وچ نویاں اصناف مثال کیتے افسانہ، ناول، سفرنامہ آئے انشائیہ اگہوں آگہیں آئے اُنہیں دے موضوعات جدید تھی گئیں جنہیں وچ مغرب دے مشترک موضوعات مقامی ڈکھ شکھ نال رل مل کنیں ننویں شکل گھن گئیں۔ ایں تراویں سرانیکسی لٹریچر دی وی ہائیرڈ آئیڈنٹیٹی تھی چُکی ہے۔

جے سرانیکسی زبان آئے ادب کنوں اگہوں تے ڈیکھوں تاں سرانیکسی کلچر وی ہک ننویں صورت وچ سامہنے آندا ہے۔ انڈین آئے انگلش

فلمیں رُل کیں ایتھوں دی روایات، لباس آتے میوزک کون بہوں سارا
وٹا ڈُتے۔ شہریں وچ شرٹ آتے جینز کون عام ڈیکھ کیں دیہات وچ
وی ابتدا رواج پندا ویندے۔ پٹکا آتے منجھلی مُکلیندی ویندی ہے۔
اہٹی روایتی جُہم دے نال نال پاپ میوزک آتے مغربی ڈانس نینگریں
وچ مقبول ہے۔ پیا تان پیا موسیقی وی تبدیل تھیندی نظر دی ہے آتے
اوندیاں دُھنان فلمی گاؤئیں تے بٹدیاں پئیں۔

سرائیکی قومیت وی اہٹی انفرادی شناخت دی جدوجہد نال ہک
ہائیرڈ آئیڈنٹیٹی دی شکل گھندی ویندی ہے۔ پاکستان (جیندا قیام
ڈوجھی جنگِ عظیم دے ستا باد تھیا) وچ مہاجرین دے آوٹ آتے
سرائیکی وسیب دے شہریں آتے دیہاتیں وچ وسٹ نال پنجابی لوکیں
تھل، چولستان آتے راجن پور وچ زمینیں آتے قبضہ کر گھنٹ کونوں باد
او کہیں حد تائیں ضم تھیوٹ لگ گئیں۔ ایندے نال نامعلوم طور تے
سرائیکی قومیت ہک ننویں شکل گھندی ویندی ہے۔ ہُن تان مہاجر
آباد کاریں آتے سرائیکی دے آپت وچ رشتے سانگے وی تھیوٹ لگ
پئیں۔ تونسہ بیراج دے بٹن آتے نہری نظام دے ودھٹ نال ہُن دناب
وچ پہاڑ کنوں آ کنیں بلوچ آباد تھیندے ویندے آتے مجبوراً بولے
بولے ایتھوں دی مقامی سرائیکی آبادی وچ ضم تھیندے ویندن۔
ایندے علاوہ حال وچ ڈیرہ جات وچ پشتون دی آمد سرائیکی قومیت
کون نواں رنگ ڈیندی پئی ہے جیندے وچ عام طور تے تریخ وچ
تھیوٹ والے ہک احتجاج دی شکل سامنٹے آندی پئی ہے۔ این عمل

دا احساس ایلا شدید ہے جو بعض غیر سرکاری تنظیمان اپنی بُرائی شناخت قائم رکھن کیتے ہک جدوجہد شروع کیتی ہے۔ سرانیکی وسیب وچ وسن والیں ہنیں قومیتیں تے نسلیں دے لوکیں کوں وی سرانیکی آکھوں، جیویں جو بہوں سارے دانشور آئے مجبوری کنوں بعض سرانیکی سیاسی پارٹیاں آہدیاں کھڑن، تان ول سرانیکی قومیت طے شدہ طور تے ہک ہائبرڈ آئیڈنٹیٹی وچ وٹیندی ہئی ہے۔

سرانیکی وسیب وچ زبان، ادب، کلچر آئے قومیتی شکل دی تبدیلی نال سیاسی سوچ وچ وی تبدیلی آئی ہے۔ جاگیردارانہ قومیتی تصور بھج ٹرٹ دا شکار تھی گئے آئے سرانیکی شاعری تے سیاسی سوچ وچ وی نوان رنگ آگئے۔ "ظالم جاگیردارا مُشکی تے پیر آوی" اتے "لغاری رہے نہ مزاری رہے" دی آواز چنگی، بھلی اُچی تھی گئی ہے۔ سرانیکی قومیتی شعور وچ وی سیاسی عنصر داخل تھے۔ ایندے واسطے کئی سیاسی پارٹیاں یا گروپس سامہئے آگئیں۔ سرانیکی وسیب کوں نوان ناک سرانیکستان ملے۔ ایہہ سبہ تریخ دا اٹھا ہک جبر ہے، کہیں دی خواہش دا نتیجہ نہیں۔ ایہہ پوسٹ ماڈرن سوچ آئے فکر دا نتیجہ ہے۔ ایندے وچ توڑے جو آساں اپنی شعوری کوشش نال انفرادی قومیتی شناخت حاصل کیتی ہے پر پوری دنیا نال وی جڑیوں، ہن ساڈی زبان، ادب، ثقافت آئے قومیت یونیٹری آئیڈنٹیٹی کنوں اگرون ودھ کتیں ہائبرڈ آئیڈنٹیٹی دے عہد وچ داخل تھی گئیں۔

جیویں جو پیلھے گالھ تھئی ہے جو پوسٹ ماڈرن ازم دے این عہد
وچ جیرھلے چھوٹی قومیں کون اپنی ہوند دا شعور تھئے، اُتھاں اُنہیں
کون اپنے سیاسی حقوق دا وی ادراک تھئے۔

تریخی جبریت دے نال نال انسانی شعور وی اپنا کم کریندے اتے
تریخ کون ہک مخصوص رنگ ڈیندے۔ سرائیکی قومیت کون این
پوسٹ ماڈرن نیشنلزم دے دور وچ اپنے سیاسی، قومیتی، ادبی اتے
ثقافتی حقوق کیتے جدوجہد کرئی ہوسی۔ جسے این نہ تھیا تاں ایندا
انجام وی کئی بنہیں قومیں وانگوں تھیسے جیرھیاں جو غلام بن
گئیں۔ سرائیکی قومیت کون اپنی بقا دی جنگ لڑنی ہوسی جیرھی جو
بُنیادی طور تے سیاسی ہوندی ہے اتے اپنی قومیت کون متواؤن کیتے
سیاسی اکائی گدھے متوں کوئی وی معاملہ اگو تے نئیں تڑدا، کیوں
جو ماتحت علاقے وچ روٹ دا مطلب ضم تھیوٹ ہے۔ اے اج دے
پوسٹ ماڈرن نیشنلزم دا سنہیا ہے۔

بیلوگرافی

1. گنگوفسکی، یوری (1976)، پاکستان کی قومیتیں (اردو ترجمہ۔
مرزا اشفاق بیگ)، زوبوفسکی بلوار، نمبر 21، ماسکو (سوویت
یونین)

2. اصلاحی، اشرف الدین (1987)، اردو سندھی کے لسانی
اشتراک، مقتدرہ قومی زبان، اسلام آباد

3. عبدالحق، ڈاکٹر مہر (1967)، ملتان کی زبان اور اسکا اردو سے
تعلق، اردو اکیڈمی، بہاولپور